"FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDA MIFOLOGIK NOMLARNING BADIIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI

Djumayeva Mohira To'raqulovna
Termiz davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi1-kurs magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonida qo'llangan mifologik nomlarning badiiy va estetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Asarda uchraydigan Jamshid, Iskandar, dev, pari, ajdar kabi mifologik timsollarning ma'nosi, ularning qahramonlar xarakterini ochishdagi o'rni hamda Sharq adabiy an'analari bilan bog'liqligi yoritiladi. Shuningdek, mifologik nomlarning ramziy mohiyati va obraz yaratishdagi ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Tayanch so'zlar: mifologik nomlar, doston, obraz, badiiy tasvir, Sharq mifologiyasi, Farhod, Shirin, ramziylik, Navoiy poetikasi.

Аннотация. В данной статье анализируются художественные и эстетические особенности мифологических имён, использованных в Алишер Навои's Фархад и Ширин. Освещаются значения таких мифологических образов, как Джамшид, Искандар, див, пери и аждар, встречающихся в произведении, их роль в раскрытии характеров героев, а также их связь с традициями восточной литературы. Также рассматриваются символическая сущность мифологических имён и их значение в создании образов.

Ключевие слова: мифологические имена, дастан, образ, художественное изображение, восточная мифология, Фархад, Ширин, символизм, поэтика Навои.

Annotation. This article analyzes the artistic and aesthetic features of mythological names used in Alisher Navoi's Farhod va Shirin. The meanings of mythological images such as Jamshid, Iskandar, dev, pari, and ajdar found in the work, their role in revealing the characters' personalities, and their connection with the traditions of Eastern literature are highlighted. In addition, the symbolic essence of mythological names and their importance in creating images are discussed.

Key words: mythological names, epic poem, image, artistic depiction, Eastern mythology, Farhod, Shirin, symbolism, Navoi poetics.

Alisher Navoiy ijodi o'zbek mumtoz adabiyotining eng yuksak namunalaridan biri hisoblanadi. Shoirning "Farhod va Shirin" dostoni nafaqat muhabbat mavzusini, balki insoniy fazilatlar, mardlik, sadoqat, adolat va komillik g'oyalarini ham yuksak badiiy mahorat bilan ifodalagan asardir. Dostonning badiiy qimmati uning boy tasvir vositalari, ramziy ifodalari hamda mifologik nomlardan mahorat bilan foydalanilganida ham namoyon bo'ladi.

Sharq mumtoz adabiyotida mifologik nomlardan foydalanish qadimiy an'analardan biri sanaladi. Shoirlar afsona va rivoyatlardagi mashhur qahramonlar nomlarini tilga olish orqali qahramonlarning ulug'vorligini, go'zalligini yoki jasoratini yanada kuchliroq tasvirlashga erishganlar. Navoiy ham ushbu an'anani davom ettirib, "Farhod va Shirin" dostonida turli mifologik va afsonaviy timsollardan unumli foydalangan. Mifologik nomlar xalqning qadimiy tasavvurlari, diniy qarashlari va afsonalari asosida shakllangan obrazlarning nomlaridir. Ular ko'pincha ezgulik va yovuzlik, qudrat, go'zallik, donolik kabi tushunchalarni ifodalaydi. Sharq adabiyotida Jamshid, Rustam, Iskandar, dev, pari, ajdar kabi

timsollar keng qo'llangan bo'lib, ular asar mazmunining ta'sirchanligini oshirishga xizmat qilgan.

Mifologik nomlarning asosiy vazifalaridan biri — obrazni ideallashtirishdir. Masalan, qahramonning Iskandarga qiyoslanishi uning qudratini va zakovatini bildirsa, pariga o'xshatilishi uning go'zalligi va ma'naviy pokligini ifodalaydi. Shu jihatdan mifologik nomlar asarda ramziy ma'no kasb etadi.

"Farhod va Shirin" dostonida mifologik nomlarning qo'llanishi. Jamshid obrazi: Jamshid qadimgi Eron mifologiyasidagi mashhur podshohlardan biri bo'lib, u boylik, saltanat va qudrat timsoli hisoblanadi. Sharq adabiyotida Jamshid nomi ulug'vorlikni ifodalash uchun ko'p qo'llangan. Navoiy ham Farhodning buyukligini ko'rsatishda Jamshid obraziga murojaat qiladi.

Farhodning salobati, jasorati va bunyodkorlik faoliyati Jamshidga qiyoslanishi orqali yanada ulug'lashtiriladi. Bu qiyos qahramonning oddiy inson emas, balki xalq manfaatini o'ylovchi komil shaxs ekanini anglatadi. Jamshid obrazi orqali shoir ideal hukmdor va barkamol inson haqidagi qarashlarini ham ifodalaydi.

Iskandar nomining badiiy talqini: Alexander the Great Sharq adabiyotida Iskandar nomi bilan mashhur bo'lib, jahongirlik va donishmandlik ramzi sifatida talqin qilinadi. "Farhod va Shirin" dostonida Farhodning aql-zakovati, jasorati va qat'iyati ayrim o'rinlarda Iskandar obraziga qiyos qilinadi.

Bu qiyos orqali Farhodning nafaqat jismonan kuchli, balki ma'nan yetuk inson ekanligi ham ko'rsatiladi. Navoiy uchun chinakam qahramon faqat jangchi emas, balki ilmli, odobli va adolatli insondir. Shu sababli Iskandar timsoli Farhod xarakterining komillik jihatlarini ochib beradi.

Pari obrazi va Shirin timsoli: Sharq mifologiyasida pari go'zallik, noziklik va poklik timsolidir. Dostonning bosh qahramoni Shirin tasvirida ham ana shu mifologik obrazdan keng foydalaniladi. Shoir Shirinning husnini tasvirlashda uni pariga o'xshatadi. Natijada qahramon oddiy insondan ko'ra ilohiy va mukammal timsol sifatida gavdalanadi.

Pari obrazi Shirinning nafaqat tashqi go'zalligini, balki ma'naviy pokligini ham ifodalaydi. U mehribon, oqila va sadoqatli ayol sifatida tasvirlanadi. Bu esa Sharq adabiyotidagi ideal ayol obrazining muhim belgilaridan biridir.

Dev va ajdar timsollari: Dev va ajdar qadimiy mifologiyada yovuzlik hamda vayronkor kuchlarning ramzi hisoblanadi. "Farhod va Shirin" dostonida ham bu obrazlar ramziy ma'noda qo'llanadi. Farhodning mashaqqatli sinovlari, qiyinchiliklari va to'siqlari tasvirida dev va ajdar timsollariga murojaat qilinadi.

Shoir ushbu mifologik obrazlar orqali ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurashni ko'rsatadi. Farhod barcha qiyinchiliklarni yengib o'tuvchi qahramon sifatida gavdalanadi. Bu esa uning matonati va iroda kuchini yanada yorqinroq namoyon etadi.

Dev va ajdar obrazlari xalq og'zaki ijodi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Chunki o'zbek folklorida ham qahramonlarning dev yoki ajdar bilan olishuvi ko'plab ertak va dostonlarda uchraydi.

Mifologik nomlarning ramziy mohiyati: Dostondagi mifologik nomlar shunchaki bezak vositasi emas, balki chuqur ramziy ma'noga ega badiiy birliklardir. Navoiy ushbu nomlar yordamida qahramonlarning ichki dunyosini ochadi va asarning g'oyaviy mazmunini boyitadi.

Masalan:

- Jamshid – qudrat va saltanat ramzi;

- Iskandar – donolik va jahongirlik timsoli;
- Pari – go'zallik va poklik belgisi;
- Dev va ajdar – yovuzlik hamda to'siqlar ramzi.

Ana shu ramziy ma'nolar dostonning badiiy-estetik ta'sir kuchini oshiradi. Shoir mifologik obrazlarni xalqning qadimiy dunyoqarashi bilan uyg'un holda qo'llab, asarning milliy va umuminsoniy ahamiyatini kuchaytirgan.

Navoiy poetikasida mifologik nomlarning ahamiyati: Navoiy poetikasining muhim jihatlaridan biri — obrazlarni yuksak badiiylik asosida yaratishdir. Shoir mifologik nomlardan foydalanish orqali asarga ulug'vor ruh bag'ishlaydi. Bu esa o'quvchining tasavvurini kengaytiradi va qahramonlarga bo'lgan qiziqishni oshiradi.Mifologik nomlar doston tilining jozibadorligini ham kuchaytiradi. Ular she'riy ifodaning emotsional ta'sirini oshirib, o'quvchini badiiy olamga chuqurroq olib kiradi. Shu bois "Farhod va Shirin" dostoni Sharq mumtoz adabiyotining yuksak poetik namunalaridan biri sifatida qadrlanadi.

Xulosa qilib aytganda, "Farhod va Shirin" dostonida mifologik nomlar muhim badiiy-estetik vazifani bajaradi. Alisher Navoiy ushbu timsollar yordamida qahramonlarning ruhiy dunyosini chuqur ochib beradi, asarning ta'sirchanligini oshiradi hamda Sharq mifologiyasi an'analarini davom ettiradi. Jamshid, Iskandar, pari, dev va ajdar kabi mifologik nomlar dostonda ramziy ma'no kasb etib, obrazlarning badiiy mukammalligini ta'minlaydi. Bu esa Navoiyning yuksak badiiy mahorati va poetik tafakkurini namoyon etadi. "Farhod va Shirin" dostoni mifologik obrazlardan foydalanish jihatidan ham o'zbek mumtoz adabiyotining noyob namunalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Farhod va Shirin. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, turli nashrlar.
2. Alisher Navoiy. Xamsa. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011.
3. Natan Mallayev. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1976.
4. Izzat Sulton. Navoiy mahorati. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1970.
5. Abduqodir Hayitmetov. Navoiy lirikasi. – Toshkent: Fan, 1961.
6. Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.
7. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.
8. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*. (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).
9. Komilovna M. S. Hydronims Formed by the Method of Syntactic and Transonimization //World Bulletin of Social Sciences. – T. 37. – C. 16-18.
10. Dilshoda, A., Dilfuza, T., Muxlisa, M., & Dildora, A. (2025). MAXTUMQULI SHE'RIYATIDA HAYOTIYLIK. SHOKH LIBRARY, 1(11).
11. Abdurashidovich M. A. LINGUISTIC APPROACH TO NESTED DICTIONARIES AND THEIR HISTORICAL DEVELOPMENT //Multidisciplinary and Multidimensional Journal. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 144-147.
12. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). "LISON UT-TAYR" DOSTONINING BOBLAR BO 'YICHA

TASNIFI. *PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI*, *17*(02), 117-121.

13. Najibullo, S., & Manzura, B. (2024). IMPORTANCE OF DIALECTS IN PLACE NAMES [J]. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, *11*(02).
14. Raimnazarova Nasiba Xoliyarovna, Abduhakimova Shahlo Shuxratjon qizi. (2026). INGLIZ TILI SINFLARIDA O'QITUVCHI VA O'QUVCHI O'ZARO HAMKORLIGI NAZARLARI: DUXTAT TAHLILI. *Efiopiya xalqaro ko'p tarmoqli tadqiqotlar jurnali* , *13* (03), 1266–1270.
15. Iboralarni uslublarga ajratish mezonlari: nazariy va amaliy yondashuv (frazeologik birliklar stilistik tahlili asosida). (2025). *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY*, *2*(6), 12-16.
16. Zafariddin, Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.
17. Tulkinjon, K. (2020). About historiography of historical geography of northern Bactria. *Journal of Critical Reviews*, *7*(18), 748-758.
18. Sayfullayev, N. (2023). TERMS ARE AN INDIVIDUABLE WEALTH OF OUR LANGUAGE. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, *10*(10), 168-170.
19. Zebiniso, T. (2022). SIFAT SOZ TURKUMINING USLUBIY XUSUSIYATLARI. *Scientific Impulse*, *1*(4), 34-37.